

Od Wydawcy

Oddajemy do rąk czytelników książkę, która jest kroniką życia i zagłady Żydów białostockich w czasie II wojny światowej. Na tle innych powojennych relacji na ten temat wyróżnia się bogactwem szczegółów historycznych i faktów¹. Opisuje kolejno wybuch wojny, przebieg okupacji sowieckiej, dzieje getta białostockiego aż do jego likwidacji w sierpniu 1943 roku, życie w piwnicznych bunkrach i po aryjskiej stronie. Jest także ważnym źródłem informacji o dalszych losach Żydów białostockich, których życie dobiegło w komorach gazowych obozów znajdujących się na terenie okupowanej Polski i III Rzeszy.

Książka dotyka też kwestii szczególnie trudnej i bolesnej, jeszcze do niedawna okrytej tabu w naszym społeczeństwie, jaką jest udział Polaków w Holokauście. W wymienionych tu miejscowościach, takich jak Tykocin, Trzcianne i Grajewo, mord Żydów dokonywał się rękami miejscowej ludności polskiej. W samym Białymstoku wydano wielu żydowskich sąsiadów i zagrabiono ich mienie.

¹ Przeżycia wojenne Żydów białostockich ocalałych z Holokaustu dokumentują książki: Szymon Datner, *Walka i zagłada białostockiego getta*, Łódź 1946; Dawid Klementinowski, *Lebn un umkum in bialistoker geto*, New York 1946; Srolke Kot, *Churbn Bialistok*, Buenos Aires 1948.

W książce znajdują się również wzmianki – bardzo nieliczne zresztą – o poświęceniu dzielnych i prawych Polaków.

Autorem *Zagłady Żydów białostockich 1939–1945* jest Rafael Rajzner, naoczny świadek i uczestnik tamtych tragicznych wydarzeń. W czasie wojny stracił żonę i dwoje dzieci. Przeszedł przez getto, więzienie i kilka obozów: Stutthof, Auschwitz-Birkenau, Sachsenhausen, Mauthausen, Ebensee, Schlier. Był członkiem legendarnego „komanda fałszerzy”, zajmującego się produkcją podrobionych dokumentów i pieniędzy dla III Rzeszy.

Książka Rajznera, zatytułowana *Der umkum fun bialistoker jidntum (1939–1945)*, wyszła drukiem po raz pierwszy w języku jidysz w 1948 roku nakładem Ziomkostwa Żydów białostockich w Australii². Jej fragmenty przedrukowano m.in. w dwujęzycznej księdze pamięci Białegostoku wydanej w 1982 roku w Nowym Jorku³. Podstawę polskiego wydania stanowi angielska adaptacja wspomnień Rajznera, która ukazała się w 2008 roku pod tytułem *The Stories Our Parents Found Too Painful to Tell*. Jej autorem jest Henry R. Lew.

Wersja polska książki różni się od edycji anglojęzycznej. Poprawiono zauważone błędy, a tam, gdzie okazało się to konieczne – wprowadzono zmiany i uzupełnienia zgodnie z tekstem oryginału w języku jidysz. Bogatszy jest również aparat merytoryczny edycji polskiej. Dodano przypisy zawierające cenne informacje i wyjaśnienia odnoszące się do występujących w książce osób, miejsc i zdarzeń. Z edycji angielskiej pochodzą objaśnienia terminologii judaistycznej dotyczącej świąt żydowskich.

² Rafael Rajzner, *Der umkum fun bialistoker jidntum (1939–1945)*, Melbourne 1948.

³ Zob. *Der bialistoker izker buch/The Bialystoker Memorial Book*, red. I. Shmulewitz, Izaak Rybal, Lowell S. Kronick, New York 1982, s. 83–88, 91–97, 194–201, 203–205, 206–219.

W niniejszym wydaniu zastosowano zasady uproszczonej transkrypcji fonetycznej imion i nazwisk, która jest najbliższa standardowej wymowie w jidysz. Możliwie najwierniej oddano także brzmienie tytułów i nazw instytucji występujących w książce, a zatem „Dos Naje Lebn”, a nie „Dos Naje Leben”, Lines ha-Cedek, a nie Linas ha-Cedek. W nielicznych wypadkach zachowano pisownię już utrwaloną w języku polskim, jak Mojsze Szneur czy Izaak Markus. Terminy hebrajskie podane są zgodnie ze współczesną wymową spopularyzowaną za pośrednictwem książek i słowników o tematyce judaistycznej.